

США ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Статтю присвячено маловивченій проблемі – посередницьким зусиллям Сполучених Штатів Америки у врегулюванні палестино-ізраїльського конфлікту на сучасному етапі. Автор приходять до висновку, що США намагаються не просто допомогти палестинцям та Ізраїлю у налагодженні мирного діалогу, але й вважають за необхідне чинити певний тиск, щоб зробити будь-які переговори ефективними. США виявили готовність надати фінансову підтримку палестинському керівництву, стримують Ізраїль від агресивних дій у відношенні до палестинців, відповідаючи на провокації екстремістських організацій.

Ключові слова: Ізраїль, Палестина, палестино-ізраїльські відносини, міжнародний конфлікт, Сполучені Штати Америки.

Статья посвящена малоизученной проблеме – посредническим усилиям Соединенных Штатов Америки в урегулировании палестино-израильского конфликта на современном этапе. Автор приходит к выводу, что США стремятся не просто помочь палестинцам и Израилю в налаживании мирного диалога, но и считают необходимым осуществлять определенное давление, чтобы сделать любые переговоры эффективными. США проявили готовность предоставить финансовую помощь палестинскому руководству, сдерживают Израиль от агрессивных действий по отношению к палестинцам, отвечая на провокации экстремистских организаций.

Ключевые слова: Израиль, Палестина, палестино-израильские отношения, международный конфликт, Соединенные Штаты Америки.

This article covers the insufficiently-studied issue of the mediatory efforts of the USA to regulate the present Palestine-Israel conflict. The impact and the basic stages of the regulation have been analyzed by the author. The author comes to a conclusion, that the USA aspire to help not simply to Palestinians and Israel with adjustment of peace dialogue, but also consider necessary to carry out the certain pressure, to make any negotiations effective. The USA have shown readiness to give the financial help to the Palestinian management, constrain Israel from aggressive actions in relation to Palestinians in reply to provocation of the extremist organizations.

Key words: Israel, Palestine, Palestine-Israel relationship, international conflict, the USA.

Ізраїль та Палестинська Національна Автономія є державами Близького Сходу, який на сучасному етапі є одним з важливих регіональних економічних, політичних та релігійних центрів. За останнє десятиріччя спостерігається значний економічно-політичний зріст країн Близького Сходу, що значно розширює сферу регіональних економічних зв'язків. Саме тому гостро постають питання з врегулювання проблем, що порушують стабільність у цьому регіоні. Однією з них є проблема палестино-ізраїльських відносин. Тобто – визначення статусу Єрусалима та палестинських біженців,

ліквідація ізраїльських поселень на палестинській території, питання про визначення кордонів обох держав. Активно до цих процесів приєдналися і Сполучені Штати Америки, роль і авторитет яких є значними у всьому світі. Все це робить надзвичайно актуальним вивчення процесів, що відбуваються у даному регіоні, ролі зовнішніх факторів у врегулюванні палестино-ізраїльського конфлікту, позицій США у цьому питанні. Професор Массачусетського технологічного інституту Нганський відзначав: «У світі є багато неспокойних місць, але жодне не становить такої небезпеки

для конфронтації наддержав, як Близький Схід, а з багатьох конфліктів у регіоні жоден не може бути порівняний з арабо-ізраїльським і його осередком – конфліктом між Ізраїлем та Палестиною» [1].

Наукову літературу з даної проблеми умовно можна поділити на кілька груп.

До першої можна віднести вітчизняні роботи загального характеру, присвячені проблемам Близького Сходу, арабським державам, а також Ізраїлю. Не можна обійти увагою роботи Є. Примакова, В. Кисельова, А. Вавилова, М. Звягельської, Л. Медведко [2] та інших.

Другу групу робіт складають монографії та дослідження вітчизняних авторів, які висвітлюють політику США на Близькому Сході. Проте вони не чисельні. Серед них увагу привертає кандидатська дисертація Найрата Мухамеда Раєда «Палестинська проблема у зовнішній політиці США у кінці 80-90-х років» [3], де детально, з використанням документів на івриті та арабській мові, розглядається еволюція відносин між США та Ізраїлем, в тому числі проблеми американо-арабських та американо-ізраїльських відносин останніх років ХХ ст.

Третя група включає роботи зарубіжних дослідників, в яких висвітлено політику Сполучених Штатів Америки по відношенню до арабо-ізраїльського врегулювання. Це праці Г. Маккіндера, Г. Дана, Ф. Баула, К. Свишера, М. Шафіка [4] та інших.

Для американської зовнішньої політики арабо-ізраїльський напрямок є одним з найважливіших у Близькосхідному регіоні, тому йому приділяється особлива увага. Останнім часом особливості розвитку політичних відносин Сполучених Штатів з обома державами – Ізраїлем та Палестинською Національною Автономією – визначаються загальною зацікавленістю у забезпеченні безпеки й стабільності у регіоні, створенні умов для діалогу й взаємовигідного економічного співробітництва у двосторонньому і багатобічному форматах. До того ж зацікавленість США полягає і у тому, щоб забезпечити сприятливі умови для динамічного розвитку Близького Сходу, бо розташування цього регіону на перетині трьох континентів (Європи, Азії та Африки) являє собою ніби перехрестя їх торгових шляхів. Крім того, Близький Схід є місцем народження трьох світових релігій (ісламу, християнства та іудаїзму).

Особливе місце посередницької місії Сполучених Штатів Америки виявилось у ході підписання таких важливих в історії конфлікту документів як Газа – Єрихон (Gaza – Jericho Agreement) та палестино-ізраїльського Меморандуму (Sharm el-Sheikh Memorandum), підписання яких відбулося 4 травня 1994 р. у Каїрі та 4 вересня 1999 р. у Шарм-Ель-Шейху відповідно.

11 липня 2000 р. за ініціативи 42-го Президента США Б. Клінтона у Кемп-Девіді відбулися переговори між прем'єр-міністром Ізраїлю Е. Бараком та Главою Палестинської Національної Автономії

Я. Арафатом. На переговорах уряд Е. Барака зайняв позицію палестинців стосовно створення незалежної держави майже на 90 % територій Західного берега річки Йордан і смуги Гази та приєднання до Ізраїлю територій, суміжних з Зеленою смугою¹, де мешкає значна частина усіх єврейських поселенців [5]. Проте 25 липня саміт закінчився без досягнення будь-якого результату між сторонами.

29 вересня 2000 р. почалося друге палестинське повстання – інтифада «Аль-Акса». Нова хвиля насилля, на думку палестинської сторони, була виправдана: ізраїльський уряд Е. Барака не був підготовлений йти на подальші компроміси у мирному вирішенні конфлікту. Крім того, практичні угоди здавалися легко досяжними (наприклад, нетериторіальна компенсація Ізраїлю за територіальні поступки палестинців, вираження Ізраїлем співчуття біженцям та готовність надання їм фінансової компенсації), палестинська сторона принципово відмовлялася визнавати будь-які додаткові поступки Ізраїлю зі спірних питань. До того ж довіра палестинців до ізраїльського уряду руйнувалася політикою розширення поселенської активності, яку проводив Ізраїль. При уряді Е. Барака продовжувалося швидкими темпами розширення поселень і будівництво єврейських кварталів у Єрусалимі. При цьому курс, який проводив Ізраїль по створенню нових поселень засуджувався світовим товариством [6]. Комісія Мітчелла, створена за наказом Президента США Б. Клінтона для з'ясування обставин причин інтифади, також порекомендувала заморозити будівництво поселень [7]. Неспроможність урядів держав та посередників вирішити ситуацію, викликала хвилю демонстрацій та масових виступів на підтримку палестинського народу.

У ситуації, яка погіршувалася у регіоні, з 19 по 23 грудня 2000 р. на запрошення Президента США Б. Клінтона у Вашингтоні пройшли переговори палестинської та ізраїльської делегацій, по закінченні яких американський президент запропонував свою формулу створення палестинської держави на 94-96 % територій (Bridging Proposal), котра, проте, не знайшла підтримки у жодній зі сторін.

Наступним, хто спробував відновити палестино-ізраїльський діалог, був 43-тій американський президент Дж. Буш-молодший. 30 квітня 2003 р. план «Дорожня карта» (Road Map) був запропонований палестинській та ізраїльській делегаціям. Головною метою плану було проголошення про остаточне закінчення врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту до 2005 р., яке буде досягнуто у три етапи [8]. Проте фактичний саботаж ізраїльським урядом «Дорожньої карти» внесенням 14 поправок у текст плану призвів до того, що здійснення плану зупинилося на мертвій точці.

¹ Зелена смуга (іврит *Кав Ярок*) – лінія розмежування після закінчення першої арабо-ізраїльської війни 1948-1949 рр., яка була проведена на карті зеленим олівцем.

Важливе значення для Білого дому мало обрання нового Глави Палестинської Національної Автономії М. Аббаса, який раніше вже продемонстрував готовність до конструктивного діалогу як зі Сполученими Штатами Америки, так і з Ізраїлем. Значущість цієї події підкреслювалася тим, що перший свій візит в якості глави американського держдепартаменту К. Райс здійснила саме на Близький Схід, де провела зустрічі з керівництвом Ізраїлю та Палестинської Національної Автономії.

Але під час другої інтифади відбулася різка зміна ставлення керівництва США до особи Я. Арафата, який, на його думку, систематично не виконував узяті на себе зобов'язання. У результаті Вашингтон припинив відносини з Арафатом, і мирний процес зупинився. Невдовзі американський держсекретар дала зрозуміти, що готовність палестинців до співпраці буде винагороджена: «Ми будемо сприяти зміцненню безпеки й відновленню палестинських правозахисних структур. Ми з нашими друзями в міжнародному товаристві будемо працювати для того, щоб відновити палестинську економіку й сприяти зусиллям палестинців по будівництву і зміцненню демократичних інститутів. І ми будемо наполегливо працювати, щоб нагадати усім сторонам – ізраїльтянам, палестинцям та державам регіону, що у них є зобов'язання сприяти нам в реалізації концепції двох держав, що живуть поряд у мирі» [9]. Таким чином американське керівництво продемонструвало свою готовність негайно здійснити практичні кроки для допомоги владі Палестинської Національної Автономії після того як з палестинської сторони буде продемонстрована готовність до співпраці.

Для США велике значення має передбачуваність та послідовність дій сторін конфлікту на шляху до миру. Тому останнім часом вони намагаються не просто допомогти палестинцям та Ізраїлю у налагодженні мирного діалогу, але й вважають за необхідне чинити певний тиск, щоб примусити сторони «грати за певними правилами», що може зробити будь-які переговори ефективними.

Проте й самі США щодо палестино-ізраїльського врегулювання виявляють готовність підкріпити свої слова конкретними справами, передусім, у наданні фінансової підтримки діяльності палестинського керівництва. Не менш важливим є той факт, що США відповідним чином стримують Ізраїль від агресивних дій по відношенню до палестинців у відповідь на провокації екстремістських організацій.

Отже, США безумовно виступають не тільки єдиною домінуючою у світовій політиці силою, але й найбільш зацікавленою з країнами Близького Сходу державою Заходу. Залучення Ізраїлю та Палестинської Національної Автономії до сфери інтересів американської політики і підпорядкування його американським політичним та економічним інтересам процес об'єктивний, передбачуваний і, з точки зору значної частини ізраїльського істеблішменту, виправданий. На сьогоднішній день ніякої альтернативи йому, при наймі в ізраїльській політиці, не проглядається. Більшість західно-європейських політиків занепокоєні зростанням впливу США на вирішення арабо-ізраїльського конфлікту і критикують не скільки стратегію, стільки тактику руху Ізраїлю «до мирного майбутнього» під американським патронажем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Примаков Е. М. История одного сговора: ближневосточная политика США в 70-е годы – начало 80-х годов / Е. М. Примаков. – М. : Политиздат, 1985. – С. 108–110.
2. Примаков Е. М. История одного сговора: ближневосточная политика США в 70-е годы – начало 80-х годов. / Е. М. Примаков – М. : Политиздат, 1985. – 320 с. ; Киселёв В. И. Палестинская проблема в международных отношениях: региональный аспект. – М., 1988. – 240 с. ; Вавилов А. И. Политическая история американо-арабских отношений (80-е – начало 90-х годов). / А. И. Вавилов – М. : МГИМО, 1994. – 160 с. ; Звягельская М. Д. Конфликтная политика на Ближнем и Среднем Востоке (середина 70-х – 80-х годов) / М. Д. Звягельская. – М., 1990. – 213 с. ; Медведко Л. И. Мины под оливами : Американо-израильский разбой на Ближнем Востоке / Л. И. Медведко. – М. : Воениздат, 1984. – 176 с.
3. Найрат Мухамед Раед. Палестинская проблема во внешней политике США в конце 80-х – 90-е годы : дис. ... кандидата полит. наук : 23.00.04 / Найрат Мухамед Раед. – К., 2000. – 182 с.
4. Mackinder, J. Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction. – Washington, National Defense University Press, 1996. – 322 p. ; Дан Г. Америка и мирный процесс на Ближнем Востоке. – Амман, 1990. – 200 с. (на арабском языке) ; Баул Ф. Иллюзия: американо-израильские отношения. / Ф. Баул. – Бейрут, 1993. – 402 с. (на арабском языке) ; Swisher, Clayton E. The Truth About Camp David : The Untold Story About the Collapse of the Middle East Peace Process. – N. Y., 2004. – 250 p. ; Масри Шафик. Новый мировой порядок / Шафик Масри. – Бейрут, 1992. – 200 с. (на арабском языке).
5. Альпер Й. Израильско-палестинский конфликт: история и современность / Й. Альпер // Программы урегулирования палестино-израильского конфликта. – М. : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – С. 11.
6. Там само. – С. 16–17.
7. Там само. – С. 17.
8. «Дорожная карта» урегулирования палестино-израильского-конфликта (опубликованная Госдепартаментом США 30.04.2003) // Программы урегулирования палестино-израильского конфликта. – М. : Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2004. – С. 64–73.
9. Secretary Condoleezza Rice, Remarks With Palestinian President Mahmoud Abbas After Their Meeting, The Muqata, Rammallah, February 7, 2005, U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs.

Рецензенти: Пронь С. В., д.і.н., проф.;
Федорчук О. О., к.і.н., доц.